

Socijaldemokratija i prava LGBTI osoba

Autor: Miloš Đajić

SADRŽAJ

Uvod: O projektu	3
Čemu priručnik?	5
Socijaldemokratija: Kratak pregled	7
LGBTI pokret: kratak pregled	8
Socijaldemokratija i ljudska prava	12
Ista prava za sve: LGBTI zajednica i ljudska prava	14
Stereotipi i predrasude	16
Diskriminacija	18
Homofobija	19
Govor mržnje	21
Parade ponosa	22
Mapa puta za SD političke stranke	24
Preduzmi akciju	26
APENDIX I: Mali rečnik LGBTI terminologije	28
APENDIX II: Korisni datumi za političke akcije	33

Uvod: O projektu

Projekat *Socijaldemokratija i ljudska prava* započet je 2017. godine s malom grupom progresivnih aktivista i aktivistkinja iz centara za edukaciju socijaldemokratskih (SD) stranaka u Srbiji. Do njegove realizacije došlo je nakon regionalnih sastanaka koji su za cilj imali povezivanje predstavnika i predstavnica socijaldemokratskih stranka i LGBTI zajednice. U saradnji sa Fondacijom „Max Van der Stoel“¹ organizovan je prvi trening trenera iz Centra za edukaciju socijaldemokratskih stranka, nakon čega su oni održali seminar za aktiviste i aktivistkinje iz Lige socijaldemokrata Vojvodine, Demokratske stranke i Socijaldemokratske unije, kao i za predstavnike i predstavnice LGBTI zajednice. Nakon edukativnih aktivnosti, u svakoj od stranaka pokrenut je unutarstranački dijalog i realizovane su političke akcije na temu promocije ljudskih prava sa akcentom na LGBTI prava.

Pored toga, organizovano je i prvo zajedničko učešće na „Paradi ponosa“ u Beogradu 2017. godine.

Godine 2018. započet je regionalni program obuke u koji su bili uključeni treneri i trenerke iz Centra modernih veština. Održano je ukupno tri seminara za aktiviste i aktivistkinje Socijaldemokratske partije Crne Gore, Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine i Socijaldemokratskog saveza Makedonije. Priručnik pred vama predstavlja deo nastojanja Centra modernih veština da obrazuje, osnaži i poveže aktiviste i aktivistkinje SD stranaka i predstavnike i predstavnice LGBTI zajednice u ovim zemljama. Drago nam je da su učesnici i učesnice naših seminara prisustvovali i prvim „Paradama ponosa“ u Skoplju i Sarajevu.

Verujemo da će godine pred nama doneti još snažnije regionalno povozivanje SD stranaka kao i zajedničke progresivne praktične politike u cilju unapređenja položaja LGBTI zajednice. Usvojena „Mapa puta“ Partije evropskih socijalista (PES) dobra je osnova kako za unutarstranački rad, tako i za rad u široj javnosti.

Hvala Danijelu Tadiću i Nabili Satar na podršci i pomoći. Hvala Tomasu Ijanu (Thomas Dylan Ian) na korisnim savetima, iskustvu i znanju koje je delio

---

¹ <https://www.foundationmaxvanderstoel.nl/>

s nama na našim seminarima. Hvala Dajani Bakić za organizovanje „Žive biblioteke“,² koja je dodatno oplemenila seminar u Sarajevu. Takođe hvala i Forumu lijeve inicijative (BiH), Progres institutu (Severna Makedonija) i Socijaldemokratskoj partiji Crne Gore na pomoći u organizaciji seminara i okupljanju aktivista i aktivistkinja.

---

² <https://www.coe.int/en/web/youth/living-library>

Čemu priručnik?

Preuzeli ste ovaj onlajn priručnik, i verujemo da imate neka očekivanja od njega. Da bismo razumeli važnost borbe koju vodimo, potrebno je da za početak razumemo položaj socijaldemokratije u današnjem svetu. Priznaćemo svi da je nakon nekoliko poslednjih izbornih ciklusa, generalno gledano, socijaldemokratija u ozbiljnoj krizi. Tradicionalna baza birača koja je decenijama glasala za SD stranke polako nam okreće leđa, ili naprsto nestaje. Struktura birača se menja i stanovništvo stari. Uzmimo samo za primer procenat smanjenja broja radnika u proizvodnji u zemljama EU. Dolaze nove generacije sa drugaćijim problemima, prioritetima i načinima komunikacije. Dok poverenje u političke stranke generalno opada, društveni pokreti biračima deluju atraktivnije. **Svet se ubrzano menja.**

SD stranke se u takvom svetu ne snalaze baš najbolje. Na većini izbora nakon svetske ekonomski krize iz 2008. godine njihovi rezultati su lošiji. Nikako da nađu konkretne i jasne odgovore na probleme ljudi u današnjem svetu. Dolazak na vlast populista u nekim zemljama, čitava drama oko Bregzita, konstantna imigracija, regresija u multilateralnim odnosima, lažne vesti, post-istina, ograničavanje sloboda... – sve se to odražava i na izborne rezultate SD stranaka.

Ljudska prava su važna politička tema i linija naše odbrane od desnice i ekstremne desnice. Ta linija je naše uporište i predstavlja spremnost na borbu za tzv. postmaterijalističke vrednosti i progresivne reforme. Reforme za koje se zalažemo uključuju produbljivanje politika rodne ravnopravnosti, zaštite životne sredine i borbe protiv klimatskih promena, zalaganje za LGBTI prava i druge društvene slobode. Ne zaboravimo da je ideja nas progresivaca uvek bila izgradnja boljeg i ravnopravnijeg sveta, s većom vertikalnom propustljivošću i smanjenim ekonomskim jazom u društvu.

Nažalost, mi socijaldemokrate nismo uspeli da izgradimo takav svet uz izbornu podršku radništva. Zato danas moramo pronaći isti ideološki osećaj, ali na nekoj novoj matrici. Verujem da tu matricu možemo naći u oblasti ljudskih prava.

Ovaj priručnik treba da nam pomogne da ojačamo poštovanje ljudskih prava u našim zemljama i strankama. On može biti izvor ideja i može nam pomoći u pokretanju dijaloga kako u samoj stranci tako i u društvu. SD stranke moraju biti predvodnice u aktivnostima obrazovanja i promocije ljudskih prava. Priručnik će nam pomoći da sagledamo na koje se sve načine SD partije mogu zalagati za LGBTI prava. Ne smemo zaboraviti da na nivoima vlasti gde smo to u mogućnosti poštovanje ljudskih prava mora biti visoko na našoj političkoj agendi.

Zbog svega iznesenog, važno je da svakodnevno unapređujemo svoja znanja i gradimo mreže podrške u LGBTI zajednici. Bez toga naša ideologija ostaje samo šuplja ljuštura, a naš san o pravednom društvu postaje istorija.

LGBTI
prava su
ljudska
prava

BI ODBILA DA
KOMUNICIRA
SA LGBTI
OSOBOM IZ
KOMŠILUKA

FMS
Foundation Max van der Stoel

cmv.org.rs / FB: centarMV / TW: @centarmv
IZVOR PODATAKA: Da se zna (<http://dasezna.lgbt/>)

Socijaldemokratija: Kratak pregled

Polazeći od činjenice da pojam „socijalista“ potiče od latinskog glagola *sociare*, što znači *spajati (udruživati)*, možemo reći da je socijaldemokratska ideologija uvek bila usmerena na spajanje i koheziju društva. Za razvoj njenih vrednosti važne su dve revolucije. Prva je Francuska buržoaska revolucija, a druga industrijska revolucija i porast radničke klase koji je zatim usledio, pre svega u razvijenim zemljama Zapadne Evrope. Francuska buržoaska revolucija donela je ideje sažete u paroli *liberte – égalité – fraternité*, kao i aktivizam, nove zakone i slobode, dok je sa industrijskom revolucijom, zajedno sa sindikatima, radnička klasa dobila autentične političke predstavnike koji su se borili za njena prava.

Socijaldemokratija se kao politička ideologija javlja krajem XIX veka. Njene osnovne vrednosti su sloboda, jednakost (socijalna pravda) i solidarnost. Ideološki cilj kome teži jeste izgradnja društva jednakih šansi za sve. Socijaldemokratska ideologija je prihvatala transformaciju kapitalističkog u socijalističko društvo putem postupnih reformi, umesto revolucijom, koju su u to vreme zagovarali komunisti. Socijaldemokratija je prihvatala parlamentarnu borbu, socijalnu tržišnu ekonomiju i privatno vlasništvo, uz naglašenu borbu za socijalnu državu. Današnje izvedene vrednosti socijaldemokratije jesu: ljudska prava, socijalna pravda, pravna država, rodna ravnopravnost, tolerancija, internacionalizam, ekologija, borba protiv klimatskih promena i za održivi razvoj ...

LGBTI pokret: kratak pregled³

Odnos društva prema istopolnim odnosima menjao se kroz istoriju, od antičkih vremena do danas, tako da ne možemo na njih gledati kroz savremene koncepte seksualnosti i odnosa društva prema njoj. Brak u prošlosti nije bio zasnovan na ljubavi i međusobnoj emocionalnoj podršci partnera, već je bio sredstvo za sticanje imetka, osiguranje društvene pozicije i osnaživanje zajednice kroz reprodukciju ...

Istorijske činjenice govore da je seksualna praksa između muškaraca i dečaka opisana još u sumerskoj civilizaciji (3000. p.n.e.). U Vavilonu (2100–560. p.n.e.) takođe je dokumentovana homoseksualnost, koja se smatrala svakodnevnom pojavom i u to vreme nije bila osuđivana. S druge strane Asirci (1900–1077. p.n.e.) nisu bili tolerantni prema homoseksualnosti, i kod njih je postojao zakon koji je homoseksualnost kažnjavao kastracijom. Iсторијски извори о homoseksualnosti у Египту дvosmisleni су и непrecizni.

Najraniji pisani izvori o homoseksualnoj praksi dolaze iz antičke Grčke, где су istopolni odnosi bili uobičajeno prisutni u toj kulturi. Ovi odnosi nisu zamenjivali (heteroseksualni) brak, već su često praktikovani uporedno. Uobičajena praksa bila je da odrasli muškarac, kao *erast* (ljubavnik), ima mlađeg muškarca, *eromenosa* (ljubimca). Istopolni odnosi bili su praksa uglavnom aristokratije. Neki istoričari smatraju da su Grci verovali da je muško seme izvor mudrosti i na te odnose se gledalo kao na način za prenošenje mudrosti. Smatra se da je većina istorijskih ličnosti iz ovog perioda imala odnose sa muškarcima bar u jednom periodu svog života.

U antičkom Rimu društveni odnosi prema homoseksualnosti s vremenom su se menjali. U početku, u doba Rimske republike, homoseksualni odnosi bili su zabranjeni zakonom poznatim kao *Lex scantinia* i smatrani su „grčkim“ i devijantnim. Ali u prvoj polovini perioda carevine, ovi odnosi bili su prihvaćeni i praktikovani od vladara. Takođe, čest oblik istopolnih odnosa u Rimu bio je između gospodara i robova (u Grčkoj je on smatran sramnim). Iz tog vremena potiču i brojni izvori koji govore o prvim primerima muške prostitucije. Tokom Rimskog carstva zabeleženi su i prvi istopolni brakovi u istoriji. Tako se, na primer, car Neron venčao s trojicom muškaraca.

---

³ <http://labris.org.rs/sites/default/files/citanka-2009.pdf>
<http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2018/07/Ljudska-prava-u-Srbiji-2017.pdf>
http://www.idn.org.rs/biblioteka/Transrodno_lice_pravde.pdf

Ako posmatramo civilizacije Dalekog istoka, istopolna praksa u Kini bila je poznata od antičkih vremena. Smatra se da su skoro svi carevi iz dinastije Han imali jednog ili više muškaraca za seksualne partnere. U Kini LGBTI osobe nikada nisu proganjene kao u srednjovekovnoj Evropi.

U Japanu homoseksualni odnosi nisu nikada smatrani za greh. U nekoliko dnevnika iz Heian perioda opisani su homoseksualni odnosi.

Nakon pada Rimskog carstva, u većem delu Evrope tokom ranog srednjeg veka homoseksualnost je mogla slobodno i relativno tolerisano da se praktikuje. Godine 1184. osnovana je Inkvizicija, koja je za cilj imala progon jeretika, ali je progonila i osobe optužene za homoseksualnost. Vladalo je verovanje da se praktikanjem istopolnih odnosa privlači božiji gnev. Od tada pa do kraja srednjeg veka, LGBTI osobe u Evropi su konstantno proganjene, mučene i ubijane.

Francuska revolucija je Ustavom iz 1791. godine, pod uticajem filozofije prosvjetiteljstva i principa slobode, ukinula sva krivična dela za koje se smatralo da su izmišljena, kao što su veštičarenje, jeres i homoseksualnost. Tada se pojavljuju i prvi društveni aktivisti koji počinju da se bore za građanska prava. Godine 1897. u Berlinu se osniva Naučno-humanitarni komitet, prva organizacija za prava homoseksualnih osoba na svetu. Godine 1930, takođe u Nemačkoj, registruje se i prva promena pola. Tokom trajanja Hitlerove vladavine homoseksualci se progone i šalju u koncentracione logore.

Posle Drugog svetskog rata javlja se Homofilni pokret. To je bio prvi gej pokret, i trajao je otprilike između 1945. i 1960. godine. Pojam „homofilija“, iz koga je izведен naziv ovog pokreta, potiče od grčke reči φιλία (*philia* – ljubav), i skovan je kao alternativa pojmu homoseksualnosti, kako bi naglasio da je ljubav iznad seksa.

Tokom 1960-ih godina, vlasti u Njujorku nisu dozvoljavale služenje alkohola u barovima koje su posećivale LGBTI osobe, što je ujedno bio i razlog za stalne policijske racije i maltretiranje mušterija. Stounvolska revolucija bila je serija spontanih nasilnih demonstracija LGBTI osoba protiv takvih policijskih racija. Ona se desila u ranim jutarnjim časovima 28. juna 1969. godine

u klubu „Stonewall Inn“ u Grinič viliđu. Ovog juna smo obeležili pedeset godina od Stounvolske revolucije. Osamdesetih godina, LGBTI pokret upada u krizu s pojavom side. Za ovu bolest bili su optuženi gej muškarci, a mnoge religijske zajednice govorile su da je to božija kazna.

Svetska zdravstvena organizacija skida homoseksualnost sa liste mentalnih bolesti 1991. godine.

Krajem devedesetih godina XX veka i početkom 2000-ih, u čitavom svetu počinju da se ulažu veliki napor da se otklone zakonske prepreke za sklapanje istopolnih brakova ili registrovanih partnerstava. Prva država koja je u modernoj istoriji priznala zajednicu istopolnih parova bila je Danska, koja je donela zakon o registrovanom partnerstvu 1989.

Po izveštaju međunarodne organizacije *The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association* (ILGA)⁴ za 2019. godinu, u 123 države članice Ujedinjenih nacija zakonski je dozvoljena seksualna veza osoba istog pola. Od te 123, u 73 države članice diksriminacija osoba drugačije seksualne orientacije u vezi s radnim pravima je zabranjena; 26 država članica priznaje istoplni brak, a još 27 njih priznaje različite forme istopolnih partnerstava, što je ukupno 53. Među njima su Danska, Holandija, Belgija, Luksemburg, Austrija, Španija, Portugal, Island, Švedska, Norveška, Nemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo (osim Severne Irske), Irska, Finska, Francuska, Argentina, Brazil, Urugvaj, Tajvan, Južnoafrička Republika, Kanada, SAD, Novi Zeland, Mađarska, Češka, Hrvatska, Italija, Grčka, Kipar, Švajcarska, Estonija i Slovenija. Što se tiče porodičnih prava, 28 država članica usvojilo je zakone o zajedničkom usvajanju dece istopolnih roditelja, dok još 30 država dopušta usvajanje deteta/dece partnera odnosno partnerke, ali zajedničko usvajanje nije moguće.

U bivšim republikama SFRJ, LGBTI pokret prolazio je kroz razne faze. Godine 1959. usvojen je krivični zakon koji je kriminalizovao homoseksualnost. Homoseksualni čin, i to samo muški homoseksualni odnos, kažnjavan je s godinu dana zatvora. U Sloveniji je homoseksualnost dekriminalizovana 1974. godine. Hrvatska lekarska komora skinula je homoseksualnost s liste mentalnih poremećaja 1973. godine, a Hrvatska, Vojvodina i Crna Gora su

---

⁴ <https://ilga.org/about-us/annual-reports-documents>

takođe 1977. dekriminalizovale homoseksualni odnos saglasnih odraslih muškaraca. Srbija je dekriminalizovala homoseksualnost tek 1994. godine, Makedonija 1997. godine (s tim da je 1995. godine Makedonija pokušala da doneše zakonsku zabranu homoseksualcima i alkoholičarima da ne mogu da postanu advokati), Bosna i Hercegovina je to učinila još kasnije, tek 1998., i to u oba entiteta.

Na prostoru bivše Jugoslavije i zemalja Zapadnog Balkana situacija je sledeća. U svim državama Zapadnog Balkana održavaju se Parade ponosa, i to u više gradova. Sve države Zapadnog Balkana donele su antidiskriminacione zakone koji, između ostalog, zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orientacije, negde i na osnovu rodnog identiteta. Po izveštaju već pomenute ILGA⁵ za 2019. godinu, Slovenija je donela Zakone i o istopolnim partnerstvima kao i o usvajanju dece, dok Hrvatska ima Zakon o istopolnim partnerstvima. Crna Gora je 2019. godine pokušala da doneše Zakon o istopolnim partnerstvima, ali on nije dobio podršku u Skupštini.

LGBTI osobe iz svih zemalja regiona suočavaju se sa sličnim problemima: diskriminacijom, vršnjačkim nasiljem, odbacivanjem od strane porodice, govorom mržnje, slabom zaštitom usled loše implementacije antidiskriminacionih zakona. Prema izveštaju Programa UN-a za razvoj (UNDP) za 2017. godinu, LGBTI osobe su jedna od najdiskriminisanih grupa u zemljama regiona Zapadnog Balkana.

---

5 <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope>

Socijaldemokratija i ljudska prava

Posmatrajući razvoj socijaldemokratije u poslednjih trideset godina, možemo zaključiti da je poštovanje ljudskih prava za nas važna vrednost. Podsećamo da je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima usvojena od strane Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948. godine. Ona je bila zamišljena kao savetodavni dokument, ali su njene odredbe ušle u mnoge ustave zemalja članica UN. Za nju i danas možemo reći da je najznačajniji međunarodni dokument o ljudskim pravima. Deklaracija je naglasila univerzalnost i neotuđivost ljudskih prava i uvažavanje dostojanstva ljudskog života kao vrhovnu vrednost novog sveta u nastajanju. Ukazala je na potrebu što veće slobode ljudi, zauzimajući se time za mir i blagostanje u svetu, za slobodan razvoj čovečanstva u svim oblastima – građanskim, političkim, privrednim, socijalnim i kulturnim.

Ljudska prava podrazumevaju prava, slobode i obaveze koje pripadaju svakom ljudskom biću samim njihovim rođenjem. Već smo rekli da se ne može praviti hijerarhija ljudskih prava. Ona su jednaka za sve i važe za sve. Države ih i dalje često krše, što dovodi do diskriminacije i društvene isključenosti. Zbog toga je veoma važna politička borba nas socijaldemokrata i socijaldemokratkinja za njihovu primenu.

Svaka država štiti ljudska prava svojih građana zakonima koji moraju da budu u skladu s međunarodnim standardima. Ljudska prava predstavljaju skup univerzalnih vrednosti bez kojih se nijedno ljudsko biće ne može razvijati u svojoj celovitosti. Ona predstavljaju istinske vrednosti ljudskog života i ljudske zajednice. Njima se definiše puna odgovornost pojedinca i grupe prema sebi i prema drugima, prema svetu, prirodi i životu. To je politika i socijaldemokratije!

Možemo govoriti o tri generacije ljudskih prava:

- I. građanska i politička prava;
  - II. socijalna, ekonomска, porodična i kulturna prava;
  - III. solidaristička prava, pravo na mir, životnu sredinu, Internet...
-

Prva generacija ljudskih prava usmerena je ka slobodi. To podrazumeva pravo na život, na ljudsko dostojanstvo, kretanje, izborno pravo, pravo okupljanja...

Drugoj generaciji pripadaju zahtevnija prava koja traže veći angažman društvenih zajednica i države. Među njima su, na primer, pravo na rad i kulturno stvaralaštvo, kao i socijalna, ekonomska, porodična i kulturna prava. Ona su usmerena ka bezbednosti i traže viši društveni standard.

Treća generacija ljudskih prava spada u najzahtevnija prava. Ona su usmerena na solidarnost, a uključuju i probleme koji se odnose na buduće generacije čovečanstva.

Postoje četiri temeljna ljudska prava:

- Pravo na slobodu
- Pravo na samoodređenje
- Pravo na vlasništvo
- Pravo na život

Ako posmatramo prava LGBTI zajednice, videćemo da mnoga od ovih prava njeni pripadnici ne mogu da uživaju.

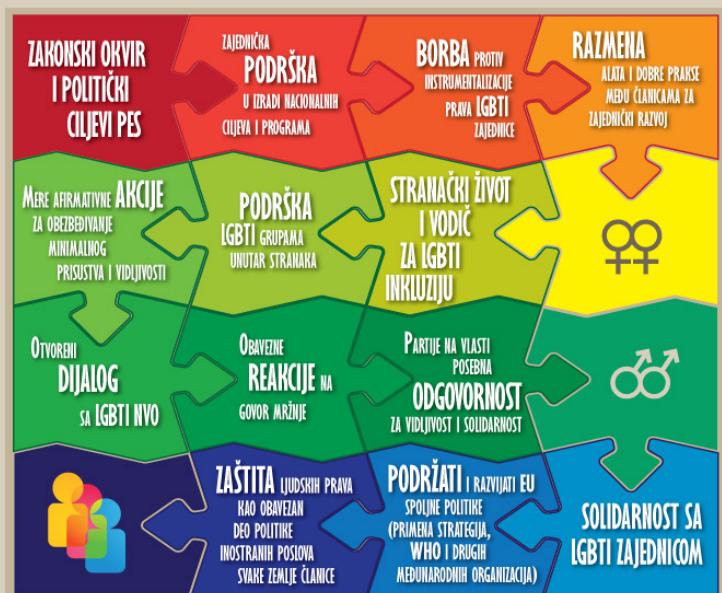
Socijaldemokratija i LGBTI

Partija evropskih socijalista* (PES) je napravila mapu puta za stranke koje su njeni članice kako da u svoje politike uvedu oblast zaštite i promocije prava LGBTI osoba.

Postoje 3 oblasti delovanja:

- ➡️ **ZAKONSKI OKVIR I POLITIČKI CIJEVI PES**
- ➡️ **STRANAČKI ŽIVOT I VODIĆ ZA LGBTI INKLUSIJI**
- ➡️ **MEDUNARODNA SOLIDARNOST SA LGBTI ZAJEDNICOM U SVETU**

*Partiju evropskih socijalista čine socijaldemokratske i socijalističke stranke iz zemalja članica Evropske unije, kao i zemalja kandidata za pridruživanje.

Ista prava za sve:

LGBTI zajednica i ljudska prava

Da bismo barem malo razumeli probleme LGBTI zajednice, hajde da na osnovnom nivou prođemo kroz četiri temeljna ljudska prava i da vidimo u kojim oblastima ih država diskriminiše. Ovo nam može pomoći kao početni korak u budućoj izradi praktičnih politika ili pokretanju političkih akcija.

Govoreći o pravu na slobodu, moramo znati da niko ne sme biti ograničen ili sputan, odvojen ili prisiljen. Ljudima se mora omogućiti da javno kažu šta misle. Zato vlade država moraju dozvoliti slobodu izražavanja misli, mirne demonstracije, slobodu okupljanja, a za nacionalno važne stvari i referendume.

Zbog toga je važno održavanje „Parade ponosa“! Omogućavajući ovo okupljanje, države pokazuju da LGBTI zajednica može nesmetano da se okupi, iskaže svoje stavove i skrene pažnju na prava koja su joj uskraćena.

Osim osnovnog zahteva za slobodom, dostojanstvom, jednakošću i pravednošću, jednakost u primeni prava bez diskriminacije jedan je od presudnih faktora za razvoj svakog društva. Na sve ljude moraju se bez diskriminacije jednakо primenjivati državni propisi i pravila jer svi smo pred zakonom jednaki.

Zaštita privatnosti takođe spada u domen sloboda. Područje privatnosti je veoma bitno za očuvanje osećaja sigurnosti, razvoj ličnosti i održavanje ljudskih odnosa. Niko ne sme biti izložen uplitanju u svoju privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti napadima na svoju čast i ugled. Ovo se odnosi kako u *oflajn* životu tako i na Internetu.

Pravo na samoodređenje je veoma važno pravo kod LGBTI osoba, pre svega kod trans osoba, jer podrazumeva dalekosežni individualni izbor svakog pojedinca u vezi s njegovim napretkom kao društvene jedinke. U nekoliko zemalja su upravo na osnovu samoodređenja doneti zakoni koji regulišu status trans osoba, tj. omogućavaju trans ljudima promenu oznake pola bez uslovljavanja hirurškim intervencijama. Kada je reč o pravima iz oblasti radnih odnosa, u njih spadaju pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na

pravične i povoljne uslove rada i na zaštitu od nezaposlenosti, kao i zabrana diskriminacije pri zapošljavanju.

Porazgovarajte nekada s predstavnicima LGBTI zajednice i čućete mnogo primera njihove diskriminacije na poslu i u radnim odnosima.

Sada dolazimo na temu koju mnogi ne razumeju, a to je pravo na porodicu. U teoriji стоји да је право сваког човека да ступи у брачни однос. Такође, сваки родитељ има право на старање над svojom decom.

Da li kao SD stranke dovoljno radimo na progresivnim društvenim kampanjama kojima uspešno komuniciramo ove teme?

Право на власништво је међу најваžnijim правима, јер „без права власништва ниједно друго право није могуће“. Сви људи су рођени са правом да стичу и стварају власништво користећи своје способности и таленте.

E sad, kako bez uređenih pravila za stupanje u zajednicu predstavnici LGBTI zajednice mogu da nasleđuju ili stvaraju svoje ili zajedničko vlasništvo?

I као четврто, право на живот. Првом на живот се уређује и гарантује слобода политичког, синдикалног и сваког другог удруživanja, као и право да се остане изван сваког удруživanja. Такође право на живот подразумева гаранцију безбедности од стране државе. Држава треба да штити удруživanja људи од злочина као што су насиље, убиство, муаченje, silovanje...

Porazgovarajte s LGBTI zajednicom u vašoj sredini, i proverite da li se i koliko osećaju bezbednim u svom gradu, kraju ili ulici?

Stereotipi i predrasude

Reč stereotip dolazi iz jezika štamparske industrije. Stereotip u štamparskoj tehnici predstavlja otisak s nepokretnim sloganom. Po analogiji, u društvenim naukama ovaj pojam se koristi za opis šematskog, uprošćenog i teško promenljivog odnosa prema nekome ili nečemu. Korišćenje ovog pojma u društvenim naukama nastalo je u periodu javljanja i razvoja rasnih, etničkih, verskih i socijalnih netrpeljivosti. U samoj osnovi stereotipa nalazi se pogrešna i neopravdano široka generalizacija.

Stereotip se najčešće zasniva na prepostavci da pripadnici neke grupe imaju određene osobine koje su samo njima svojstvene i po kojima se razlikuju od svih drugih. On podrazumeva da osobine koje su karakteristične za neku grupu moraju imati svi pripadnici predmetne grupe. Oni su najčešće negativni jer guraju sve individue u „isti koš“. Problem nastanka stereotipa je u nedostatku informacija i nepoznavanju grupe o kojoj se govori. Prilikom stvaranja stereotipa osobe se najčešće grupišu prema etničkoj pripadnosti, religiji, seksualnoj orientaciji, polu ili prema nekoj drugoj kategoriji. Stereotipi se mogu bazirati na specifičnoj osobini grupe ili osobe kojoj su pripisani. Kao posledica stereotipiziranja javlja se pogrešna slika (predrasuda) o određenoj osobi ili grupi. Za nas socijaldemokrate važno je da znamo da stereotipi negiraju individualnost pojedinca. Stereotipi predstavljaju osobe šturo, površno, samo na osnovu njihovog pola, nacionalnosti, seksualne orientacije, neke mane ili telesnog nedostatka.

Stereotipi i predrasude u najopštijem smislu upućuju na predstavljanje drugih na unapred određene i naizgled nepromenjive načine. Proizvodnja predrasuda i stereotipa o onima koji su različiti, dakle o drugima, pre svega ima veze sa karakteristikama nekih grupa, pojedinaca i/ili pojedinki koje se predstavljaju kao opšte, suštinske i nepromenljive (primeri: „svi Srbi su...“, ili „sve žene su...“, „svi Romi su...“). Rasizam, seksizam, homofobija, kao i druge forme diskriminacije, podrazumevaju i proizvodnju stereotipa i predrasuda.

ZAŠTO PARADA PONOSA?

2 od 3 osobe

doživele su u Srbiji neki oblik nasilja zbog svoje seksualne orientacije

Od **70** slučajeva uznemiravanja i zločina iz mržnje prema LGBTI osobama, **nijedan** nije pozitivno resen

 6 od 10 srednjoškolaca smatra da je nasilje nad LGBTI osobama opravdano

25% građana Srbije ne želi da ima LGBTI kolegu

7% stanovnika ove zemlje bi sopstveno dete izbacilo iz kuće ako saznavaju da je gej

Svaka 4 osoba bi odbila da komunicira sa LGBTI osobom iz komšiluka

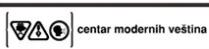
65% transrodnih osoba je pokušalo da sebi oduzme život

Nedelja, 17. septembar od 10h Cvetni trg www.parada.rs

LGBTI prava su ljudska prava

Izvor podataka DA se zna - dasezna.lbgt

100% 18:22

[Tweet](#)

Maja Videnović @MajaVidenovic Ljubav je najbolja politika! [Translate Tweet](#)

šparaval0 @Stefansparav... · 18 Feb Večeras je Prajd info centar opet napadnut tokom DSS-ovog mitinga, a evo odgovora za sve faštiste i hulgane!

21:25 · 18 Feb 19 · Twitter for Android

Sasa Magazinovic · 26 August at 21:38

"NIJE SRAMOTA NE ZNATI, SRAMOTA JE NE ZNATI, A PRAVITI SE DA ZNAŠ"

Ljudska prava nisu neke posebne društvene privilegije koje pojedinac zasluži svoјim rođenjem ili djelovanjem. Ona mu uvjek i u svakom času pripadaju, čak i onda kad ih on nije svjestan, kada ne priznaje ista prava drugima ili kad drugi njemu ne priznaju ta prava. S obzirom na to da su bitan uslov ljudskog postojanja, ona ne ovise o milosrdu onih koji su na vlasti. Država pojedincu ne daruje njegova temeljna prava i slobode, on ih od nje ne zaslužuje, jer su oni naprosto neotuđiv dio njegove ljudske prirode. No ona mu ih može priznati i jamčiti zakonima, kao što mu ih može osporiti i zabraniti. Razlika između te dvije mogućnosti jeste razlika između dobre i loše vladavine.

No i kad mu vlast osporava njegova temeljna prava i slobode, pojedinac ostaje njihov "vlasnik" zbog čega i ima neotuđivo pravo neprekidno i uporno "težiti vlastitoj sreći".

Sabina Oručević, Amina Zilić and 85 others · 2 comments

Diskriminacija

Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje prava i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe. Različiti su osnove diskriminacije, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa osoba dovodi u nepovoljan položaj (polna orientacija, rodni identitet, rodno izražavanje, starosno doba, političko opredeljenje i sl.)

Posredna diskriminacija podrazumeva svaku situaciju u kojoj neka naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.

Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje ili izostanak postupanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljni položaj, za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.

Institucionalizovana diskriminacija je ona društvena struktura koja se ogleda u institucijama moći (jezik, mediji, obrazovanje, ekonomija, religija i dr.) i koja favorizuje jednu grupu (ili jedan sistem njenih svojstava) naspram drugih. Savremena teorija se u načelu slaže da je osnovna „grupa“ privilegovanih grupa belih (rasa), heteroseksualnih (orientacija) muškaraca (rod) srednjih godina (starosno doba), pripadnika srednje ili srednje-više klase (klasa). Svi koji na ovaj ili onaj način odstupaju od date „grupe“, tretiraju se kao manjina (čak i kada formiraju grupu koja je od ove brojnija). Moć te grupe čak i nad približno jednakim drugim grupama (recimo, crni muškarci sa svim navedenim svojstvima) ili većim grupama (žene uopšte), održava se putem ustanova koja predstavljaju institucije društvene moći.

Višestruka diskriminacija opisuje diskriminaciju koja se dešava na temelju nekoliko odvojenih osnova (na primer, ista osoba može da doživi diskriminaciju na osnovu seksualne orientacije, rodnog identiteta, rasnu diskriminaciju itd.). Ona se odnosi na situaciju u kojoj postoji više osnova diskriminacije u isto vreme, te ih je teško razdvojiti i posmatrati odvojeno.

Homofobija

Homofobija predstavlja iracionalan strah ili averziju prema lezbejkama, gejevima, biseksualnim, transrodnim, transseksualnim, interseksualnim i kvir (queer⁶) osobama. Ona nije klasična fobija, odnosno neki oblik neuroze, već se ovim pojmom označava negativan stav prema ljudima koji su u seksualno-emotivnim vezama sa osobama istog pola. Pojam „homofobija“ sastoji se od grčke reči *homós* koja znači *isti, jednak* i reči *phóbos* koja znači *strah*. Rezultat homofobije je diskriminacija osoba drugačije seksualne orientacije u svim sferama života koja vodi njihovoj marginalizaciji i socijalnoj isključenosti. Socijaldemokrate se ne bore za takva društva.

Manifestacije homofobije možemo svakodnevno prepoznati u javnom diskursu. Zbog toga je važno da se svi političari i političarke koji ovo budu čitali bore protiv homofobije. Homofobija može poprimiti oblike fizičkog nasilja. U društvu kome socijaldemokrate teže nikakva forma nasilja nije dozvoljena, a svaka nasilna radnja trebalo bi da bude sankcionisana.

Ono o čemu generalno treba voditi računa u politici jeste korišćenje jezika, o čemu će kasnije biti reči. Jezik igra značajnu ulogu u demonstraciji homofobije. Predrasude koje gajimo često u javnosti prenosimo kroz homofobične šale, homofobične i seksističke metafore i slično. Institucionalna homofobija takođe postoji. Ona podrazumeva sve mehanizme homofobije koji se primenjuju kroz javni sektor, religijske institucije, privatni sektor, medije i ostale sfere koje ne pripadaju privatnom prostoru. Institucionalna homofobija zasnovana isključivo na seksualnoj orientaciji i/ili rodnom identitetu provodi se putem diskriminacije tokom obrazovanja, procesa zapošljavanja, karijernog napredovanja, administrativnih poteškoća...

Kulturna homofobija oslanja se najviše na tradiciju i običaje određene „kulture“ i kažnjava sve one koji pokušavaju da tradicionalne postavke naruše. Kako u većini društava u regionu Zapadnog Balkana vlada patrijarhat koji jedino priznaje hetero odnose kao meru normalnosti (heteronormativnost), svaka druga društvena matrica posmatra se kao direktna pretnja. Biti hetero znači biti normalna osoba koja se u društvu prihvata, a sve ostale orientacije i identiteti su nenormalni, neprirodni i neprihvatljivi,

---

⁶ <https://sh.wikipedia.org/wiki/Queer>

jer se ne uklapaju u ono što je norma. Ovakav konzervativizam zagovaraju mnogi desničari i populisti. Zbog toga bi progresivne snage uvek morale da budu protiv svake diskriminacije i da podržavaju manjinske grupe. Verujemo da vam je sada jasno zašto je u tom smislu važna, na primer, sekularnost države.

Kao tri najistaknutija uzroka za široku rasprostranjenost homofobije možemo navesti patrijarhat, snažna versaka osećanja i tabuizaciju seksualnosti.

Kako se kaže?

Često na seminarima govorim kako je politika = komunikacija. Jezik je, po meni, najznačajnije sredstvo kojim delamo u politici. Osim što je sredstvo izražavanja, jezik daje oblik mislima i stavovima, argumentaciji i motivaciji. Brojni su primeri kako su nespretnе stereotipne izjave mnoge političare koštale nastavka dotad uspešne karijere.

Nikada nemojte dozvoliti sebi da kao političar/političarka ostanete zapamćeni po diskriminišućim izjavama i govoru mržnje.

Za nas socijaldemokrate važno je da znamo da je način izlaska iz patrijarhalnog modela razmišljanja upravo promena u jeziku kojim se govori. Kao neko ko deluje u javnom prostoru, vi imate priliku da kreirate misli i stavove onih kojima se obraćate. Setimo se samo koliko se dugo naše koleginice u forumima žena bore za korišćenje rodno osetljivog jezika.

Korišćenjem LGBTI terminologije zastupamo i demonstriramo princip ravnopravnosti i činimo vidljivijom ovu manjinsku grupu. Mi socijaldemokrate borimo se protiv diskriminacije, za ravnopravnost i jednakost. To moramo svakodnevno da pokazujemo i dokazujemo. Pitanje upotrebe LGBTI jezika nije pitanje njegove strukture, nego naše moći i želje da ga dosledno upotrebljavamo. Svi oni koji LGBTI jezik primenjuju, kao i oni koji mu se protive, znaju da jezik formira i stvara svest ljudi.

Da bismo savladali i razumeli LGBTI termine i pojmove, na kraju ovog priručnika imate mali LGBTI rečnik.

Govor mržnje

O govoru mržnje mnogo se govori poslednjih godina. Podsećam da su i velike multinacionalne internet kompanije uvele restrikcije za sadržaje u kojima se demonstrira govor mržnje. Govor mržnje predstavlja svaki oblik izražavanja koji podstiče, promoviše ili opravdava netoleranciju, diskriminaciju i neprijateljstvo prema pojedincu (ili grupi) na osnovu nekog njegovog svojstva. Takav jezik možemo takođe prepoznati po cilju da negativno deluje u pogledu marginalizacije pojedinca ili grupe.

Često u zemljama Zapadnog Balkana možemo čuti izjave političkih ili verskih vođa, ili mišljenja drugih društvenih autoriteta koja se objavljuju u štampi ili na internetu, a koja imaju za cilj podsticanje mržnje u društvu. Iako postoje zakonske odredbe koje sankcionišu govor mržnje, treba i dalje unapređivati zakonski okvir jer regulacija sadržaja na internetu još uvek nije dovoljno ni brza niti svrshishodna.

Za sve socijaldemokratkinje i socijaldemokrate važno je da prepoznaju govor mržnje, da na njega reaguju i da isti nikada ne primenjuju. Manifestacije govora mržnje su mnogostrukе i oni koji ih šire iskazuju prezir prema pojedincu ili grupi, stvaraju stereotipe, podstiču na diskriminaciju, nasilje i neprijateljstvo, nanose duševeni bol, upućuju pretnje, izazivaju strah i nesigurnost, ali i stvaraju društvenu atmosferu da su mržnja i diskriminacija poželjni i da zbog njihovog širenja niko neće trpeti nikakvu sankciju...

Lično svojstvo određenog lica, odnosno pripadnost određenoj ranjivoj grupi, od suštinskog je značaja za određivanje pojma govora mržnje. Poruka izražena u govoru mržnje usmerena je uvek na lično svojstvo. Parlament je i dalje mesto gde se povremeno može čuti govor mržnje, a ta vrsta javnog obraćanja nije nestala ni iz tradicionalnih medija u Srbiji. Pozivi na nasilje, etnička mržnja, ksenofobija, pretnje nacionalnim i seksualnim manjinama, ipak sve više mesta nalaze na Internetu, tačnije na raznim forumima, društvenim mrežama i medijskim sajtovima.

Socijaldemokrate, zajedno sa LGBTI aktivistima, treba uvek da insistiraju da se govor mržnje sankcioniše!

Parade ponosa

Već smo u odeljku *Istorija LGBTI pokreta* pomenuli Stounvolsku revoluciju iz 1969. godine kao prvu organizovoru pobunu predstavnika i predstavnica LGBTI zajednice protiv represije kojoj su bili svakodnevno izloženi. Održavanje „Parade ponosa“ ili „Prajda“ (*pride – ponos*) upravo predstavlja obeležavanje 28. juna 1969. i Stounvolske pobune (Stonewall riots) u njujorškom Grinič vildžu. Tada su prvi put u istoriji LGBTI osobe pružile fizički otpor maltretiranju od strane policije, koja je tada privodila osobe samo zbog njihove seksualne orijentacije. Od tada, taj dan se obeležava kao dan borbe za prava osoba drugačije seksualne orijentacije. Već godinama se i mesec jun u svetu obeležava kao „mesec ponosa“ kada svi koji to mogu stavljuj zastave duginih boja na vidna mesta, boje svoje logotipe duginim bojama ili već izražavaju podršku borbi za prava LGBTI zajednice.

Kako je LGBTI pokret od tada ubrzano rastao i razvijao se, tako su i mnoga prava LGBTI zajednice u međuvremenu ostvarena (tj. izjednačena sa pravima ljudi heteroseksualne orijentacije), pre svega u Evropi i Americi. U tim zemljama „Parada ponosa“ je u većim urbanim centrima poprimila karnevalski karakter i pretvorila se u zabavnu manifestaciju, koja i dalje ističe specifičnosti LGBTI „potkulture“ u svoj njenoj raznolikosti – od, na primer, gej policajaca do *drag kraljica* i kraljeva.

Ponos ovde predstavlja, pre svega, ponos zbog hrabrosti u borbi za svoja prava, kao i odgovor na omalovažavanje i nasilje patrijarhalne zajednice i odsustvo stida koji im se nametao godinama, a ne ponos zbog seksualne orijentacije kao takve.

Na prostorima Zapadnog Balkana još uvek nema „Parade ponosa“ u takvom karnevalskom obliku, jer je to specifično iskustvo zapadnih zemalja koje je dugo razvijano i koje je nastalo u posebnim istorijskim okolnostima. Na našim prostorima još nema uslova za organizaciju masovne „Parade ponosa“ zabavnog i komercijalnog karaktera. Razlog za to je još uvek nedovoljno razvijena LGBTI potkultura/infrastruktura (u odnosu na onu zapadnu) i na tome je potrebno raditi. Dobra vest je da je Beograd kandidovan za organizaciju Europride⁷ 2022. godine.

---

⁷ <http://epoa.eu/>

Međutim, protestno okupljanje na našim prostorima kojim se obeležava „Dan ponosa“ važno je i ima pre svega politički značaj. Očekuje se da socijaldemokrate i socijaldemokratkinje uvek budu prisutne i podrže LGBTI zajednicu u njihovoj sredini.

Već sam pomenuo važnost održavanja „Parade ponosa“. Izlaskom na ulicu LGBTI zajednica koristi svoje elementarno pravo, zagarantovano Ustavom, na slobodno okupljanje i protest. „Parada ponosa“ na našim prostorima je i dalje čin protesta, koji ima za cilj da ukaže da su diskriminacija i nasilje prema LGBTI osobama i dalje prisutni i da tražimo njihovo ukidanje.

„Parada ponosa“ kao manifestacija takođe je deo procesa osnaživanja LGBTI zajednice i borbe za ravnopravnost njenih pripadnika i pripadnica. Za tu borbu nikada nije „rano“, jer marginalizovane grupe uvek moraju da se bore za izjednačavanje svojih prava. Zbog toga im je potrebna i naša podrška. Sam protest predstavlja deo akcije za stvaranje tolerantnijih uslova i podizanje vidljivosti problema LGBTI zajednice. U borbi za dobro društvo nema čekanja, a i istorija nam pokazuje uspešnost borbe drugih marginalizovanih grupa.

Mapa puta za SD političke stranke

Partija evropskih socijalista (PES)⁸ je evropska politička stranka levog centra. Ona okuplja socijalističke, socijaldemokratske i radničke partije Evrope. Svaka od zemalja Zapadnog Balkana ima članice u ovoj važnoj porodici evropskih levo orijentisanih stranaka.

PES u svojim redovima ima pridruženu nadnacionalnu mrežu „Rainbow rose“⁹ koju čine predstavnici socijaldemokratskih stranaka koji se bore za LGBTI prava. Kroz svoj rad „Rainbow rose“ se zalaže za razvoj i oblikovanje praktičnih politika i pomoć u radu i programima stranaka levice.

Na inicijativu mreže „Rainbow rose“ Partija evropskih socijalista je juna 2017. godine usvojila „Mapu puta“ za dostizanje LGBTI prava. Ovaj dokument predstavlja osnovu za sve stranke članice PES-a da započnu neophodne promene svojih struktura, dokumenata i politika.

Postoje četiri ključne tačke koje ovaj dokument obavezuje sve članice PES-a. Ovde će se pozabaviti trima, jer zemlje Zapadnog Balkana još nisu članice Evropske unije i ne mogu učestvovati u političkim aktivnostima unutar EU.

■ Izgradnja pravnog okvira i zakonodavstva na nacionalnom nivou

„Rainbow rose“ kao standard napretka zemalja na polju LGBTI prava uzima ILGA godišnje izveštaje. Ovi izveštaji kroz četiri oblasti – jednakost i nediskriminacija, porodica, govor mržnje i zločin iz mržnje, rodni identitet i telesni integritet, nevladin sektor i dobijanje azila – vrlo jasno rangiraju svaku zemlju i njenu poziciju u odnosu na željeni standard prava. (Listu za 2019. godinu imate u sledećem odeljku)

Zadatak nas socijaldemokrata i socijaldemokratkinja je da svojim radom unapređujemo prava LGBTI u ovim oblastima.

■ Stranački rad i uključivanje LGBTI zajednice

Političke stranke su u obavezi da prilagode svoje stranačke statute i da u njima predvide postojanje posebnog stranačkog organa koji bi se bavio

8 <https://www.pes.eu/en/>

9 <https://www.rainbowrose.eu/>

ljudskim i manjinskim pravima i rodnom ravnopravnosću. Da odrede ključno mesto/osobu (focal point) koji se bave unapređenjem položaja LGBTI zajednice. Ta tela bi trebalo da osiguraju da se u rad stranke uključe i vanstranački eksperti za ove teme kao i pripradnici/ce LGBTI zajednice.

Stranke bi trebalo da donesu posebne unutarstranačke programe za zaštitu ljudskih prava, uključujući prava žena i LGBTI zajednice, s konkretnim predlozima za zaštitu i unapređenje prava manjinskih grupa. Uz programe edukacije unutar stranačkih kampanja na promociji LGBTI prava, najvažniji zadatak stranaka je stvaranje atmosfere u kojoj autovani pripadnici LGBTI zajednice mogu da se priključe stranci i uključe se u politički rad kao i u kandidovanje.

■ Međunarodna solidarnost i prava LGBTI osoba širom sveta

Kao što sam već pomenuo, internacionalizam i međunarodna solidarnost važne su vrednosti socijaldemokratije. U skladu s tim, članice PES-a su u obavezi da u svoje stranačke međunarodne politike i aktivnosti uvrste i solidarnost sa organizacijama, pokretima i pojedincima koji se u neslobodnim zemljama bore za prava LGBTI osoba. U velikom broju zemalja sveta još uvek postoje problemi s poštovanjem osnovnih ljudskih prava, pa i prava LGBTI zajednice. Veliku opasnost predstavljaju zemlje koje koriste seksizam, homofobiju i transfobiju kao diplomatska sredstva za povećanje svog uticaja. Generalno, stranke članice PES-a treba da poštovanje ljudskih prava uvrste u prioritete međunarodnih politika i odnosa.

Preuzmi akciju

U skladu sa dosad iznesenim, izlistaću moguće predloge političkih akcija koje socijaldemokrate mogu u svom radu pokretati. Po već pomenutom ILGA izveštaju za 2019. godinu, od 49 evropskih zemalja zemlje Zapadnog Balkana rangirane su na sledeći način. Crna Gora je na 22. mestu sa 36% ispunjenih kriterijuma, Bosna i Hercegovina na 23. mestu (36%), Albanija na 24. (31%), Kosovo* je 28. (28%), Srbija je 30. (28%) i Severna Makedonija je 34. (22%).

Posmatrajući borbu za LGBTI prava kao jedan dug proces, važno je da svakodnevno radimo na zadacima koje od nas zahtevaju vrednosti ideologije u koju verujemo, principi za koje se naše stranke zalažu i pripadnost međunarodnom pokretu. Ukoliko ste samo član stranke i na kojoj god funkciji da se nalazite, osvrnite se oko sebe i vidite šta možete da uradite za ljudе iz LGBTI zajednice.

■ **Članice i članovi stranke mogu da:**

- Reaguju na homofobiju i govor mržnje na društvenim mrežama.
- Posećuju „Paradu ponosa“ u svojoj sredini.
- Javno reaguju u situacijama kada se prava pripadnika LGBTI zajednice krše.
- Uzdržavaju se od korišćenja diskriminatornog jezika u svojoj okolini.
- Učestvuju i aktivnostima stranke koje se tiču ljudskih prava.
- Posećuju aktivnosti organizacija civilnog društva na temu unapređenja ljudskih prava.

■ **Pored onoga što rade kao članovi stranke, funkcijerke i funkcijer SD stranaka u lokalnim zajednicama mogu da:**

- Uspostave saradnju sa organizacijama civilnog društva koje se bave ljudskim pravima.
- Efikasno reaguju na slučajeve diskriminacije i traže njihovo procesuiranje.

- Koriste sve mehanizme za demokratsko uključivanje LGBTI osoba u institucije u kojima su.
  - Iniciraju razvoj lokalnih strateških dokumenata u oblasti ljudskih i manjinskih prava i rodne ravnopravnosti.
  - Iniciraju razvoj praktičnih politika predviđenih strateškim planovima.
  - Iniciraju posebne fondove za organizacije koje se bave promocijom LGBTI kulture.
  - Iniciraju promene statute jedinica lokalne samouprave ukoliko je potrebno.
  - Iniciranje osnivanja psiholoških savetovališta pri Domovima zdravlja
  - Vode računa o iznosima sredstava u budžetima namenjenih borbi protiv diskriminacije LGBTI osoba i svih drugih marginalizovanih grupa.
  - Koriste snagu lokalnih medija za javno iznošenje stranačkih stavova.
- Funktionerke i funkcioniери stranka na nacionalnom nivou mogu da:**
- Koriste sve mehanizme za demokratsko uključivanje LGBTI osoba u institucijama u kojima su.
  - Iniciraju izrade praktičnih politika za rešavanje problema u oblasti ljudskih i manjinskih prava i rodne ravnopravnosti.
  - Pokreću zakonske inicijative za rešavanje problema u skladu sa ILGA preporukama i preporukama Saveta Evrope¹⁰.
  - Vode računa o iznosima sredstava u budžetima namenjenim borbi protiv diskriminacije LGBTI osoba i svih drugih marginalizovanih grupa.
  - Koriste snagu nacionalnih medija za javno iznošenje stranačkih stavova.
  - Uspostavljaju međunarodnu saradnju.
  - Uspostavljaju saradnju s međunarodnim i nacionalnim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava.

Verujemo da je ovaj spisak samo deo potencijalnih aktivnosti koje mi socijaldemokrate svakodnevno možemo da preduzimamo. S obzirom na to da je ovo elektronski priručnik, možete nam poslati predloge i primere vaših akcija na office@cmv.org.rs i mi ćemo ih rado uvrstiti u sadržaj priručnika.

---

10 https://www.rodnaravnopravnost.rs/attachments/013_RecCM2010_5_SR.pdf

APENDIX I

Mali rečnik LGBTI terminologije

Asimilacija: Deo LGBTI pokreta naglašava da ne postoje značajne razlike među heteroseksualcima i homoseksualcima, i da će lezbejkama i gej muškarcima, ako se budu ponašali na način koji je za dominantnu kulturu prihvatljiv, kad-tad biti omogućen ravnopravan pristup svim resursima i privilegijama dostupnim heteroseksualnoj većini.

Biološki (hromozomski) pol (biological sex): Pol određen hromozomima (XX, XY), hormonima (estrogen, progesteron, testosterone) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina, testisi i penis).

Biseksualna osoba: Osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba pola.

Bifobija: Iracionalan strah, netolerantnost, prerasude i/ili diskriminacija prema biseksualnim osobama

Druga porodica: Mreža prijatelja, partnera od kojih LGBTI osoba dobija podršku, ponekad da bi nadoknadila ono što joj je uskraćeno u njenom primarnom okruženju.

Drag: Reč se izvorno koristila u Šekspirovom „Glob teatru“ kao oznaka za glumce koji su igrali ženske uloge (pošto glumica nije bilo). Termin se u načelu odnosi na kostim i preraščavanje (otuda fraza in drag – obučen u odeću suprotnog pola). Drag-kralj: Lezbejka/strejt žena koja simulira muškarca. Drag-kraljica: Gej/strejt muškarac koji simulira ženu.

Gej (gay): Osnovno značenje termina je razdragan, veseo. Reč ulazi u široku upotrebu šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka, kada mediji prihvataju taj izraz kao zamenu za klinički naziv homoseksualna osoba, koji koriste psihijatri u dijagnozi mentalnog oboljenja

Genderfobija: Diskriminacija na bazi roda (rodnih uloga, izražavanja i normi) koja proističe iz neprihvatanja i negiranja prava individua na ličnu koncepciju polnog/rodnog identiteta i izražavanja.

Identitet (Identity): Seksualni identitet (LEZBEJKA, STREJT, GEJ, BI, ASEKSUALNA osoba) i rodni identitet (TRANSVESTIT, TRANS-RODNI, TRANSSEKSUALNA osoba). Seksualni identitet: Odnosi se na to kako sebe nazivamo i percipiramo. Rodni identitet: Individualni osećaj sebe i sasmosvesnost kao polnog/rodnog društvenog ljudskog bića koji ne zavisi od pola koji je pisan rođenjem

Interseksualna osoba: Osobe koje su rođene s hromozomskim, hormonskim ili genitalnim karakteristikama koje ne odgovaraju zadatim standardima „muške“ ili „ženske“ kategorije. Ovaj izraz zamenjuje politički nekorektan izraz HERMAFRODIT, koji su široko koristili lekari tokom XVIII i XIX veka, i koji se danas smatra nestručnim.

Homofobija: Strah, netolerancija, nasilje ili mržnja prema gej muškarcima i lezbejkama i biseksualnim osobama (videti BIFOBIJA, TRANSFOBIJA).

Homoseksualac: Zastareli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmerena prema osobama istog pola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolje koristiti termine „gej muškarac“ i „lezbejka“.

Lezbejka: Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene. Sama reč potiče od imena grčkog ostrva Lezbos, rodnog mesta pesnikinje Safo, koja je širila ljubav među ženama.

LGBTI: Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne i transrodne i interseks osobe. Ponekad pojam LGBTI može biti proširen i uključiti i queer osobe (LGBTIQ).

Lično svojstvo: Karakteristika pojedinca ili ranjive grupe na osnovu koje se vrši diskriminacija ili na koju se upućuje govor mržnje (rasa, nacionalnost, etnička pripadnost, verska pripadnost, pol, seksualna orijentacija, poreklo...)

Mizginija (misogyny): Doslovno – mržnja prema ženama ili ženskom rodu u načelu.

Out: Opisuje osobu koja se seksualno/rodno/polno identificuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.

Patrijarhat (patriarchy): Tradicionalna norma na kojoj je zasnovana struktura društva; niz strategija da se uspostave i održe postojeći sistemi odnosa moći i privilegija koje se u kontinuitetu dodeljuju muškarcima.

Peder: U homofobičnoj upotrebi, sleng koji u načelu denotira gej muškarce, a posebno konotira rodni lik slabašnog i feminiziranog muškarca.

Poliamorija: Mnogostrukе ljubavne veze, otvorene, nasuprot tradicionalnim vezama. Uslov je da sve osobe u ovim odnosima znaju jedna za drugu i da su ti odnosi zasnovani na konsenzusu.

Pol: Klasifikovanje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški i ženski. Za osobe koje se ne mogu klasifikovati, prema medicinskim kriterijumima koristimo krovni pojam „interseks”.

Polni identitet: Individualno identifikovanje po pitanju pola i polne pripadnosti, koje ne zavisi od pola koji je pisan rođenjem.

Rodni identitet: Rodni identitet vezuje se za individualno iskustvo u shvatanju sopstvenog pola, što može ali ne mora odgovarati polu pripisanom pri rođenju, a uključuje lični doživljaj tela i drugih izražaja roda (to jest „rodno izražavanje”), kao što su odevanje ili način govora i obraćanja.

Rodno izražavanje: Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odevanje, odevne ili telesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tela.

Seksualna orientacija: Emocionalna i/ili fizička privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog pola

Seksizam (sexism): Diskriminacija i/ili stavovi, uslovi i ponašanje kroz koje se vrši promocija stereotipa i represivnih društvenih uloga i normi na bazi

pola i roda. Posebno se odnosi na norme, vrednosti, uverenja, strukture i sisteme koje marginalizuju i podređuju žene ali postoji i seksizam prema muškarcima. Oblik nasilja koje se nad ženama vrši individualno ili institucionalizovano.

Seksualni identitet: Seksualni identitet odnosi se na to kako sebe nazivamo i percipiramo. Ti nazivi uključuju „strejt“, „gej“, „bi“, „queer“, „neodređen“, „neodlučan“, „aseksualan“ i dr.

Stil života: Stereotipni termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki. Izbegavajte njegovo korišćenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

Strejt (str8 ili straight): Označava, pre svega, nešto pravo, bez skretanja (devijacija), nešto što ne odstupa od normi koje su prihvачene kao uobičajene, „normalne“ i „prirodne“.

Trans-odevanje (cross-dressing): Doslovno, nošenje odeće koja se dizajnira za suprotni pol.

Transrodno (transgender): Termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko, delimično ili potpuno, suprotstavljanje nametnutim rodnim i polnim ulogama.

Transrodna osoba: Termin za osobe čiji je rodni identitet nije usklađen s polom koji im je pisan pri rođenju. To su osobe čiji rodni identitet i/ili rodno izražavanje nije u skladu sa uvaženim (nametnutim) tradicionalnim rodnim ulogama i normama.

Transseksualna osoba: Osoba koja ima jasnu želju i nameru da promeni svoj pol, kao i osoba koja je delimično ili potpuno modifikovala svoje telo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili polni identitet i osećaj sebe.

Transfobija: Po analogiji sa bifobijom i homofobijom, oblik diksriminacije zasnovan na strahu, neznanju i mržnji, usmeren protiv transseksualnih, transrodnih osoba.

Tranvestija (tranvestite): Tranvestiti su osobe koje vole da nose odeću suprotnog pola.

Tranzicija: Predstavlja proces promene rodnog izražavanja neke osobe u cilju usaglašavanja sa unutrašnjim doživljajem sopstvenog roda.

Trougao (crni trougao/roze trougao): Tokom Drugog svetskog rata nacisti su u koncentracionim logorima ružičastim trouglom obeležavali gejeve, a crnim trouglom lezbejke, Romkinje i prostitutke.

Queer: Reč se prvenstveno odnosi na sve što se razlikuje od konvencionalnog na neki neobičan način (sinonim za čudno, ekscentrično).

Uznemiravanje: Uznemiravanje je svako ponašanje koje u vezi sa nekim ličnim svojstvom vređa dostojanstvo lica i stvara neprijateljski i uvredljiv ambijent. Uznemiravanje predstavlja diskriminaciju.

Zastava duginih boja: Simbol jedinstva i različitosti koji se koristi širom sveta, kao obeležje mirovnog, feminističkog i LGBTIQ pokreta.

Zločin iz mržnje prema LGBTI osobama: Odnosi se na krivična dela motivisana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, pretnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo ili bilo koje drugo krivično delo u kojem je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili prepostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

APENDIX II

Korisni datumi za političke akcije

- 1. januar – Svetski dan porodice
- 27. januar – Međunarodni dan sećanja na žrtve Holokausta
- 8. mart – Međunarodni dan žena (Dan Ujedinjenih nacija za prava žena i međunarodni mir)
- 31. mart - Međunarodni dan vidljivosti trans osoba
- 7. april – Svetski dan zdravlja
- 17. maj – Međunarodni dan za borbu protiv homofobije, transfobije i bifobije
- 20. jun – Svetski dan izbeglica
- 26. jun – Međunarodni dan podrške žrtvama nasilja
- 28. jun – Dan ponosa
- 12. avgust – Svetski dan mladih
- 15. septembar – Međunarodni dan demokratiju
- 11. oktobar - National Coming out day
- 24. oktobar – Svetski dan Ujedinjenih nacija
- 16. novembar – Međunarodni dan tolerancije
- 17. novembar – Međunarodni dan studenata
- 20. novembar – Svetski dan prava deteta
- 20. novembar - Međunarodni dan sećanja na žrtve transfobije
- 21. novembar – Svetski dan televizije
- 25. novembar – Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama
- 1. decembar – Svetski dan borbe protiv side
- 3. decembar – Međunarodni dan osoba sa invaliditetom
- 5. decembar – Svetski dan volontera za ekonomski i društveni razvoj
- 10. decembar – Svetski dan ljudskih prava
- 20. decembar – Međunarodni dan ljudske solidarnosti

Autor

Miloš Đajić

Aktivista u duši, demokrata po opredeljenju i veliki fan Interneta. Magistrirao violončelo na Fakultetu muzičke umetnosti i zaposlen na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Osnivač Centra modernih veština, bloger i borac za ljudska prava posvećen aktivizmu, komunikaciji, politici i javnom zagovaranju. Voli da uči i podučava. U okviru različitih projekata vodio treninge iz javnog zagovaranja, javnog i medijskog nastupa, političke komunikacije i kampanje, socijaldemokratije, rodne ravnopravnosti, ... u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Albaniji, Crnoj Gori, Makedoniji i Hrvatskoj, Holandiji i Švedskoj. Koautor 6 priručnika na temu odnosa sa javnošću, političke kampanje, Internet komunikacije, strategije komunikacije, demokratije ... i velikog broja novinskih članaka. Radio je kao konsultant za različite organizacije i institucije. Dobitnik nagrada PRIZNANJE za lični doprinos u oblasti komunikacije Društva Srbije za odnose sa javnošću kao i nagrade "Ženske Vlade" za doprinos rodnoj ravnopravnosti u Srbiji. Anin muž, Milicin i Tamarin tata.

Impresum

Publikacija:

Socijaldemokratija i prava LGBTI osoba

Autor:

Miloš Đajić

Izdavač:

CENTAR MODERNIH VEŠTINA

Za izdavača:

Miloš Đajić

Urednica:

Ivana Đorđević

Fotografije:

Miloš Đajić i SONY XPERIA

Korektura i lektura, tekstogradnja

Nataša Mrdak

Grafička obrada:

Mass Vision d.o.o.
Kralja Milana 4/II, Beograd
www.massvision.net

CENTAR MODERNIH VEŠTINA

E: office@cmv.org.rs

Web: www.cmv.org.rs

FB: www.facebook.com/CentarMV

TW: www.Twitter.com/CentarMV

IN: www.instagram.com/CentarMV

Ova publikacija je urađena uz podršku Fondacije Max van Der Stoel iz Holandije i Westminster fondacije za demokratiju i Laburističke stranke Velike Britanije. Stavovi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autoru i ne predstavljaju nužno stavove FMS i WFD.

